

บทที่ 3

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

3.1 การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Eco-tourism) เป็นรูปแบบหนึ่งของการท่องเที่ยวที่เน้นการจัดท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่จะช่วยให้เกิดการพัฒนากิจกรรมท่องเที่ยวที่ยั่งยืน มีการใช้ทรัพยากรท่องเที่ยวอย่างมีประสิทธิภาพและเกิดการพัฒนาคูณภาพชีวิตของชุมชนให้ดีขึ้น แนวคิดของการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศมีที่มาจากผลการขยายตัวของธุรกิจท่องเที่ยวในช่วง 10 ปีที่ผ่านมา การพัฒนากิจกรรมท่องเที่ยวได้ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม สังคมและวัฒนธรรมในพื้นที่ท่องเที่ยวหลักทั่วประเทศ อาทิ พัทยา ภูเก็ต เกาะสมุย เชียงใหม่ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) เป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบด้านการท่องเที่ยว โดยตรงจึงได้กำหนดนโยบายและแนวทางในการพัฒนากิจกรรมท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Eco-tourism)¹ ไว้ดังนี้

- 1) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะต้องมีการควบคุมดูแลรักษาทรัพยากรให้คงสภาพเดิมให้มากที่สุด หลีกเลี่ยงหรืองดเว้นการท่องเที่ยวในพื้นที่ที่อ่อนไหวง่ายต่อการถูกกระทบและฟื้นตัวได้ยาก
- 2) การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศต้องคำนึงถึงศักยภาพของทรัพยากรที่มีอยู่ จัดกิจกรรมที่เหมาะสมและปรับให้เกิดความสมดุลกับรูปแบบและกิจกรรมเดิมที่มีอยู่ พึงหลีกเลี่ยงความขัดแย้งอย่างรุนแรงต่อการท่องเที่ยวรูปแบบอื่นๆ หากเน้นในการแปรประโยชน์จากการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศสู่การจัดการท่องเที่ยวโดยรวม
- 3) การพัฒนากิจกรรมท่องเที่ยวเชิงนิเวศต้องคำนึงถึงการพัฒนาด้านการศึกษา สร้างจิตสำนึกที่ดีในการรักษาระบบนิเวศร่วมกันมากกว่าการมุ่งเน้นความเจริญทางเศรษฐกิจและการมีรายได้เพียงอย่างเดียว
- 4) การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศต้องให้ความสำคัญการมีส่วนร่วมของประชาชนและองค์กรท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากร การบริการ การแลกเปลี่ยนความรู้และวัฒนธรรมชุมชนในกระบวนการท่องเที่ยว รวมทั้งการมีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาหรือให้ประชาชนมีตัวแทนเป็นคณะกรรมการร่วมในทุกระดับ
- 5) ให้ความสำคัญของการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นความจำเป็นอันดับต้นในการพัฒนากิจกรรมท่องเที่ยวที่ยั่งยืน ทั้งนี้ให้องค์กรต่างๆ กำหนดบทบาทที่ชัดเจนในการส่ง

¹ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย จุลสาร ECOTOURISM NETWORK ตุลาคม 2540 : 6

เสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยมีการจัดสรรงบประมาณบุคลากรและกำหนดวิธีการจัดการที่เหมาะสม

- 6) นำแผนการพัฒนากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเข้าสู่แผนพัฒนาระดับต่างๆ อย่างมีความสำคัญ ได้แก่ แผนพัฒนาท้องถิ่น แผนพัฒนาจังหวัด และแผนพัฒนาภาค พร้อมทั้งให้มีการจัดสรรและกระจายงบประมาณอย่างทั่วถึงและเพียงพอ
- 7) สนับสนุนการศึกษา วิจัย และประเมินผลการพัฒนาอย่างรอบด้าน เพื่อกำหนดแนวทางการจัดการ การแก้ไขปัญหา และการปรับปรุงแผนอย่างเป็นขั้นตอน
- 8) มีการใช้กฎหมายในการควบคุม ดูแล รักษาสภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยวอย่างเคร่งครัดโดยเน้นการแนะนำ ดักเตือน และการสร้างวินัยการท่องเที่ยวควบคู่ไปด้วย
- 9) จัดทำแนวทางปฏิบัติแก่ผู้เกี่ยวข้อง เพื่อให้การมีส่วนร่วมในการพัฒนากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างถูกต้อง
- 10) จัดให้มีเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยให้มีการประสานด้านข้อมูลข่าวสาร การจัดการร่วมกันทุกระดับ

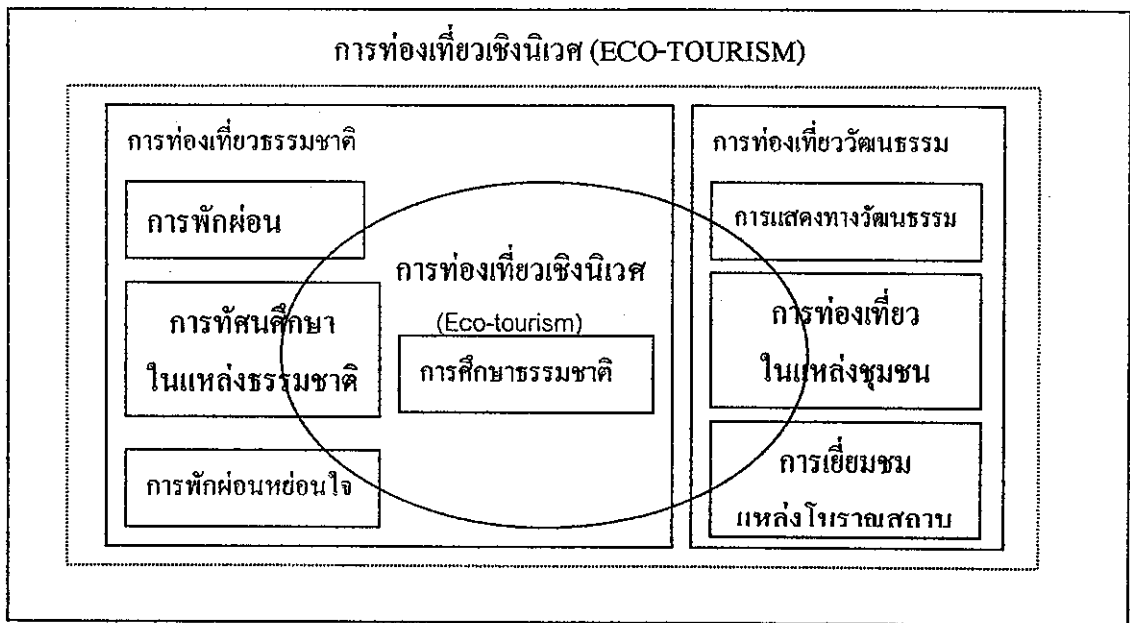
พร้อมทั้งกำหนดองค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศไว้ 4 ประการ คือ

- ก. Ecologically Sensitive หมายถึง จิตสำนึกหรือความรับผิดชอบต่อที่มีต่อระบบนิเวศ ผู้รับผิดชอบต่อได้แก่ ผู้ประกอบการ หน่วยงานที่อยู่ในพื้นที่ มัคคุเทศก์ นักท่องเที่ยวและผู้ที่เกี่ยวข้องหรือมีส่วนในการบริการด้านการนำเที่ยว
- ข. Low Impact หมายถึง เกิดผลกระทบน้อยหรือต่ำ กล่าวคือการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะมีลักษณะพิเศษที่ระมัดระวังในเรื่องของการเกิดผลกระทบต่างๆซึ่งแตกต่างไปจากการท่องเที่ยวเดินป่าทั่วไปที่ก่อให้เกิดผลกระทบค่อนข้างสูง การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจึงไม่ควรมีสิ่งอำนวยความสะดวกขนาดใหญ่ ถาวรและมีปริมาณมากๆ จะมีเฉพาะสิ่งอำนวยความสะดวกเล็ก มีความสะดวกสบายพอควร สอดคล้องและกลมกลืนกับธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม
- ค. Educational หมายถึง มีบริการข้อมูลข่าวสารเพื่อให้การศึกษา ให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว หรือที่เข้าไปใช้ประโยชน์ เช่น ศูนย์บริการนักท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติ แต่การท่องเที่ยวเชิงนิเวศนั้นต้องมีมากกว่าศูนย์บริการฯ ควรเปิดโอกาสให้มีการเดินเท้าไปสัมผัสและเรียนรู้ธรรมชาติ โดยมีเอกสารคู่มือในการเดินทางศึกษาหาความรู้ เช่น คู่มือดูสัตว์ ดูนก ดูพืชพรรณต่างๆ ฯลฯ ที่เกี่ยวข้องกับลักษณะของธรรมชาติที่ปรากฏในพื้นที่นั้น ซึ่งเป็นหน้าที่ของหน่วยงานที่รับผิดชอบ คือ กองอุทยานแห่งชาติ กรมป่าไม้ จะต้องเป็นผู้ดำเนินการ สิ่งที่สำคัญยิ่งของระบบการท่องเที่ยวเชิง

นิเวศก็คือจะต้องมีมรดกเทศก์ที่มีคุณภาพ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยต้องดำเนินการจัดฝึกอบรมมรดกเทศก์เฉพาะทางให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับระบบนิเวศหรือธรรมชาติให้มากขึ้น

- ง. Local Benefit หมายถึง การกระจายรายได้ไปสู่ท้องถิ่น คือเปิดโอกาสให้คนในท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการให้บริการท่องเที่ยวตั้งแต่ระบบที่พัก อาหาร สิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ จนกระทั่งการเป็นมรดกเทศก์ท้องถิ่น ผู้นำทาง หรือผู้ให้บริการระหว่างที่นักท่องเที่ยวอยู่ในพื้นที่ กล่าวโดยรวมคือคนท้องถิ่นจะต้องได้รับผลประโยชน์ทั้งทางตรงและทางอ้อมจากการท่องเที่ยวในท้องถิ่นด้วย

นอกจากนี้ยังได้กำหนดรูปแบบของการท่องเที่ยว และกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (ดูรูปที่ 1)



รูปที่ 1 รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และกิจกรรมการท่องเที่ยว

(ที่มา : การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย จุลสาร ECOTOURISM NETWORK ตุลาคม 2540 ฉบับที่ 15 : 6)

ซึ่งช่วยให้มีทิศทางการพัฒนาพื้นที่ท่องเที่ยวให้มีการใช้ทรัพยากรการท่องเที่ยวอย่างมีประสิทธิภาพและพัฒนาคุณภาพชีวิตชุมชนในท้องถิ่นให้ดีขึ้น ฉะนั้น แนวคิดของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศนั้นจึงไม่ใช่แค่การท่องเที่ยวเพื่อผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่มุ่งเสนอขายสินค้า หรือบริการทางการท่องเที่ยวให้แก่นักท่องเที่ยวอย่างเดียว หากยังมุ่งประสานผลประโยชน์ทางการอนุรักษ์ดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและวัฒนธรรมอีกด้วย ถือได้ว่าการท่องเที่ยวเชิงนิเวศมีส่วนสำคัญ

ในการทำให้การท่องเที่ยวถูกพัฒนาอย่างมีประสิทธิภาพ กล่าวคือ สามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว สามารถสร้างรายได้เข้าสู่ประเทศ และสร้างความพอใจให้แก่ประชาชนเจ้าของท้องถิ่น ในขณะที่เดียวกันก็ช่วยรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและสภาพแวดล้อมทางการท่องเที่ยวให้คงอยู่คู่สังคมมนุษย์นานที่สุดเท่าที่จะนานได้

ประเทศไทยมีแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จำนวน 2,579 แห่ง ซึ่งจำแนกเป็นแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ 1,386 แห่ง แหล่งท่องเที่ยววัฒนธรรม 1,193 แห่ง นอกจากนี้ได้จำแนกระดับของศักยภาพตามลักษณะของทรัพยากรที่สำคัญเกี่ยวข้องกับระบบนิเวศของพื้นที่ 4 ประการ คือ ความมีเอกลักษณ์ ความเป็นท้องถิ่นดั้งเดิมโดยแท้ ความดึงดูดใจในการท่องเที่ยว และการจัดการเชิงนิเวศ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้จัดแบ่งระดับของแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศไว้ 5 ระดับ² ดังนี้

- ระดับที่ 1 เป็นแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติหรือวัฒนธรรมที่มีระบบนิเวศค่อนข้างสมบูรณ์ มีลักษณะความเดิมแท้ กิจกรรมการท่องเที่ยวเป็นการศึกษาและเกี่ยวข้องกับระบบนิเวศสูง
- ระดับที่ 2 เป็นแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติที่มีการปรับปรุงแก้ไขสภาพของพื้นที่เพื่อรองรับการท่องเที่ยวเพียงเล็กน้อย หรือเป็นแหล่งท่องเที่ยววัฒนธรรมที่มีสภาพธรรมชาติในพื้นที่ชัดเจนและโดดเด่น
- ระดับที่ 3 เป็นแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติที่มีการปรับปรุงดัดแปลงหรือตกแต่งที่ยังคงความเป็นสภาพธรรมชาติไว้เป็นส่วนใหญ่ หรือเป็นแหล่งท่องเที่ยววัฒนธรรมที่มีการจัดสภาพทางธรรมชาติค่อนข้างดี
- ระดับที่ 4 เป็นแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติที่มีการปรับปรุงดัดแปลงโดยไม่ได้รักษาลักษณะที่ถูกต้องของระบบนิเวศอย่างแท้จริง หรือเป็นท่องเที่ยววัฒนธรรมที่มีสภาพธรรมชาติตกแต่งไปเป็นบางส่วน
- ระดับที่ 5 เป็นแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติหรือวัฒนธรรม ที่มีสภาพธรรมชาติน้อยมาก ไม่ได้ให้ความสำคัญกับธรรมชาติหรือการสร้างเลียนแบบที่ไม่เป็นจริง

แหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศของประเทศไทยที่มีศักยภาพสูงมาก มีจำนวน 67 แห่ง และมีศักยภาพสูง มีจำนวน 548 แห่ง³

รูปแบบและการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่จัดเป็นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะต้องจัดกิจกรรมในการท่องเที่ยวตามนิยามที่กำหนด โดยการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย

² การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย จุลสาร ECOTOURISM NETWORK กันยายน 2541 ฉบับที่ 26 : 4

³ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย จุลสาร ECOTOURISM NETWORK ตุลาคม 2540 ฉบับที่ 15 : 6

ไทย คือ ต้องเป็นการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบต่อแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะท้องถิ่นและแหล่งท่องเที่ยววัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ โดยมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้เกี่ยวข้องภายใต้การจัดการสิ่งแวดล้อมอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่น ดังนั้น จึงมีองค์ประกอบที่สำคัญของการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอยู่ 4 ด้าน¹ คือ

1) ด้านพื้นที่ ต้องเป็นแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น (Identity or Authentic or Endemic or Unique) รวมถึงแหล่งท่องเที่ยววัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ (Eco-system) ของพื้นที่นั้น จัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีพื้นฐานของธรรมชาติ (Nature-base Tourism)

2) ด้านการจัดการ ต้องมีการจัดการแบบยั่งยืน (Sustainably Management Tourism) เพื่อให้เกิดความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม (No impact) ซึ่งครอบคลุมถึงการอนุรักษ์ทรัพยากร สิ่งแวดล้อมและพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีขอบเขต

3) ด้านกิจกรรมและกระบวนการ ต้องเอื้อต่อกระบวนการเรียนรู้ (Learning process) โดยการให้การศึกษาเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมและระบบนิเวศของแหล่งท่องเที่ยว เป็นการเพิ่มพูนความรู้ (Knowledge) ประสบการณ์ (Experience) และความประทับใจ (Appreciation) เพื่อสร้างความตระหนักและปลูกจิตสำนึกที่ถูกต้องร่วมกันของนักท่องเที่ยว ประชาชนในท้องถิ่น ผู้ประกอบการและผู้ที่เกี่ยวข้อง

4) ด้านการมีส่วนร่วม เป็นองค์ประกอบที่ค้ำประกันถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนและประชาชนในท้องถิ่น โดยจัดให้มีส่วนร่วมกันเกือบตลอดกระบวนการ เพื่อก่อให้เกิดผลประโยชน์ต่อท้องถิ่น (Local benefit) อันเป็นการกระจายรายได้ การยกระดับคุณภาพชีวิต และการได้รับผลตอบแทน เพื่อนำกลับมาบำรุงรักษาและจัดการแหล่งท่องเที่ยวด้วย ซึ่งท้องถิ่นจะสามารถควบคุมและพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีคุณภาพได้

นอกจากนี้แนวคิดเรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศยังเกิดจากกระแสของแนวโน้ม 2 ประการ คือ แนวโน้มในเรื่องการอนุรักษ์ ที่มีผลของการเพิ่มขึ้นของประชากรและการถดถอยของสภาวะเศรษฐกิจในหลายประเทศและรวมทั้งประเทศไทยที่เกิดแนวโน้มการทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพิ่มขึ้น ที่ส่งผลกระทบต่ออย่างรุนแรงต่อระบบนิเวศที่เป็นส่วนสำคัญของชีวิตความเป็นอยู่ของมนุษย์ และแนวโน้มเรื่องความต้องการของนักท่องเที่ยว ที่มีความต้องการท่องเที่ยวแบบผจญภัย สนุกสนาน ตื่นเต้นเร้าใจและได้สัมผัสกับธรรมชาติอย่างแท้จริง ต้องการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับสถานที่ท่องเที่ยวต่างๆ โดยเฉพาะเขตอุทยานแห่งชาติและพื้นที่อนุรักษ์สัตว์ป่า ความเปลี่ยนแปลง

¹ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย จุลสาร ECOTOURISM NETWORK มีนาคม 2541 : 9

แปลงของรูปแบบการท่องเที่ยวเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกิดการตื่นตัวและให้ความสนใจในการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของพื้นที่การท่องเที่ยวมากขึ้นในหลายๆ จังหวัด รวมทั้งจังหวัดเชียงใหม่ด้วย

3.2 การท่องเที่ยวเชิงนิเวศในจังหวัดเชียงใหม่

จังหวัดเชียงใหม่เป็นจังหวัดที่มีสภาพภูมิประเทศที่เอื้อต่อการจัดการท่องเที่ยวหลายรูปแบบ คือ มีแหล่งที่เป็นทรัพยากรทางการท่องเที่ยวทั้งทางธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรมเป็นจำนวนมากและมีเอกลักษณ์เฉพาะของท้องถิ่นจังหวัดเชียงใหม่ ประกอบกับจังหวัดเชียงใหม่เป็นเมืองใหญ่ มีสิ่งอำนวยความสะดวกทั้งในด้านชีวิตความเป็นอยู่ การคมนาคม การสื่อสาร รวมถึงสิ่งอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวด้วย อย่างเพียงพอต่อการให้บริการด้านการท่องเที่ยวด้วยเหตุนี้จึงมีธุรกิจท่องเที่ยวเกิดขึ้นจำนวนมากเกิดขึ้นในจังหวัดเชียงใหม่ และมีการให้บริการการท่องเที่ยวหลากหลายรูปแบบ เช่น การท่องเที่ยวชมเมือง (City Tour) การท่องเที่ยวแบบภูมิทัศน์ (Sight Seeing Tour) การท่องเที่ยวเดินป่าและล่องแพ (Trekking and Rafting Tour) เป็นต้น ธุรกิจท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงใหม่ส่วนใหญ่ยังเป็นการจัดการท่องเที่ยวแบบเดิมที่ไม่ได้นำเอาการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศมาใช้อย่างจริงจัง แม้ว่าจะได้มีข้อกำหนดเป็นนโยบายและแนวทางในการปฏิบัติของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยออกมาแล้วก็ตาม ทั้งนี้เพราะยังไม่เห็นถึงคุณค่าและความสำคัญของการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศนั่นเอง อย่างไรก็ตามในปัจจุบันมีผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวประเภทนำเที่ยวเดินป่า และล่องแพเดินป่าส่วนหนึ่ง ประมาณ 2 – 3 ราย ได้พยายามตอบสนองต่อนโยบายและข้อกำหนดดังกล่าว คือ ได้นำเอาหลักการและแนวทางการจัดการท่องเที่ยวมาใช้ในการดำเนินธุรกิจท่องเที่ยวในการนำเที่ยวเดินป่าและล่องแพ โดยมีการเปลี่ยนจากการใช้แพไม้ไผ่มาเป็นเรือยางหรือแพยางแทน การจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวที่มีผลกระทบต่อสภาพสิ่งแวดล้อมให้น้อยที่สุด การจัดแบ่งรายได้จากธุรกิจท่องเที่ยวให้แก่คนในท้องถิ่นที่ท่องเที่ยวและจัดทำโครงการที่เป็นประโยชน์ต่อท้องถิ่นโดยรวม สำหรับกิจการที่ได้นำเอารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเดินป่าเชิงนิเวศมาใช้เป็นรายแรกในลำน้ำแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ คือ แม่สอดการท่องเที่ยว

3.3 ประวัติความเป็นมาของแม่สอดการท่องเที่ยว

แม่สอดการท่องเที่ยว สาขาเชียงใหม่ เป็นกิจการที่ทำธุรกิจท่องเที่ยวเดินป่าโดยเน้นรูปแบบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มีนโยบายดำเนินงานให้บริการตามแนวคิดและหลักการของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างเต็มรูปแบบในเขตพื้นที่อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ ที่มีสภาพของพื้นที่ที่เป็นธรรมชาติที่มีความพร้อมในการจัดรายการนำเที่ยวเดินป่า และเป็นชุมชนที่มีเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและประเพณีที่แตกต่างจากสังคมอื่น ๆ ในปี พ.ศ. 2538 คุณวิบูลย์ กาสมสัน ผู้เป็นเจ้าของ

ของกิจการแม่สอดการท่องเที่ยว จังหวัดตาก ได้เข้ามาทำการศึกษาหาข้อมูลด้วยการสำรวจแหล่งน้ำหลายแห่งในบริเวณภาคเหนือตอนบน และได้เลือกลำน้ำแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ เป็นพื้นที่ทำธุรกิจท่องเที่ยวเดินป่าเชิงนิเวศ ด้วยเหตุผลที่จังหวัดเชียงใหม่เป็นเมืองใหญ่ มีแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติที่ค้ำถั่งเสื่อมโทรมลงไปด้วยการกระทำของผู้ประกอบธุรกิจท่องเที่ยวที่มีได้ให้ความสำคัญของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแต่อย่างใด มองแต่ผลประโยชน์ที่จะได้รับเท่านั้น อีกทั้งอำเภอแม่แจ่มเป็นชุมชนที่มีวัฒนธรรมดั้งเดิมอยู่ มีพื้นที่ที่อุดมสมบูรณ์ด้วยธรรมชาติ มีลำน้ำแม่แจ่มเป็นแหล่งน้ำที่สำคัญ สายน้ำมีความยาวประมาณ 51.5 กิโลเมตร และมีแก่งหินเป็นช่วงๆ แก่งหินเหล่านี้เป็นหินแกรนิตที่ถูกกระแส น้ำกัดเซาะจนไม่มีเหลี่ยมคมที่เป็นอันตรายต่อการล่องแพ จากการสำรวจเส้นทางพบว่า กระแสน้ำของลำน้ำแม่แจ่มเหมาะแก่การจัดกิจกรรมล่องแก่งจัดอยู่ในระดับ 2-3 ทั้งนี้การแบ่งระดับของสายน้ำตามความยากง่ายของการล่องแพมีการจัดแบ่งออกเป็น 6 ระดับ (การจัดระดับของสายน้ำขึ้นอยู่กับฤดูกาลด้วย) สำหรับระดับที่ 6 จัดเป็นระดับที่ยากที่สุดมีอันตรายมาก (ในประเทศไทยไม่มีถึงระดับ 6) ส่วนระดับที่ 2 และ 3 นั้นเป็นระดับที่กระแสน้ำเหมาะแก่การจัดกิจกรรมทางน้ำไม่เป็นอันตรายที่น่ากลัวใด ๆ จึงเห็นได้ว่าลำน้ำแม่แจ่มมีความเหมาะสมต่อการจัดกิจกรรมเดินป่าและล่องแพ

หลังจากนั้นได้การดำเนินจัดตั้งกิจการทำธุรกิจท่องเที่ยวเดินป่าขึ้นโดยใช้ชื่อกิจการว่า “แม่สอดการท่องเที่ยว” เป็นสำนักงานสาขาจังหวัดเชียงใหม่ ณ บ้านเลขที่ 175/18 ถนนราชดำเนิน อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ในเดือนมีนาคม พ.ศ. 2540 ในระยะเริ่มแรกดำเนินการได้รับการสนับสนุนด้านต่างๆ จากแม่สอดการท่องเที่ยว จังหวัดตาก เช่น ให้การสนับสนุนเกี่ยวกับอุปกรณ์เครื่องมือต่างๆ บารรายการ มีคุณ โสภภาพรรณ กาศมสัน ดำรงตำแหน่งเป็นผู้จัดการ ซึ่งมีประสบการณ์ในการประกอบธุรกิจท่องเที่ยวเดินป่ามาก่อนในเขตพื้นที่อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก และจัดทำแผนปฏิบัติการก่อนจัดตั้งกิจการเริ่มในเดือนกรกฎาคม 2538 รายละเอียดในตารางที่ 2 ดังนี้

ตารางที่ 2 แผนปฏิบัติงานระหว่างปี 2538 – 2540 ของแม่สอดการท่องเที่ยว สาขาเชียงใหม่

ระยะเวลา		กิจกรรมปฏิบัติการ
วัน/เดือน	ปี	
ก.ค. - ค.ค.	2538	สำรวจพื้นที่ลำน้ำแม่แจ่ม โดยล่องแก่งเก็บข้อมูล จำนวน 5 ครั้ง
30 ก.ย.	2539	เชิญสื่อมวลชนและตัวแทนบริษัทนำเที่ยวในเชียงใหม่ล่องแก่งเพื่อได้ข้อเสนอแนะจากผู้มีประสบการณ์
24 ต.ค.	2539	จัด Exhilaration Raft Trip Caps Peak by Experience Bangkok Post P8
พ.ย.	2539	Mae Cham White Water Odyssey in Welcome to Chiangmai Chiangrai by Khun Magaret
ธ.ค.	2539	ทดลองตลาดกลุ่มคนไทยและชาวต่างประเทศที่มาเที่ยวจังหวัดเชียงใหม่
มี.ค.	2540	- จัดตั้งสำนักงานสาขาเชียงใหม่ ที่ 175/18 ถนนราชดำเนิน อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ - เชิญผู้ว่าราชการจังหวัดเชียงใหม่ พร้อมเจ้าหน้าที่ของอำเภอแม่แจ่ม ล่องแก่งและให้ข้อมูลในส่วนที่จัดเป็นเส้นทางนำเที่ยวเดินป่าในเชิงนิเวศของจังหวัดเชียงใหม่ (ภาพประกอบรูปที่ 2)
พ.ย. - ธ.ค.	2540	- หน่วยงานราชการจังหวัดเชียงใหม่ ได้แก่ หน่วยงานอุทยานแห่งชาติ , หน่วยงานสาธารณสุข , ศาลปกครอง , สำนักงานอัยการ , เกษตรจังหวัด , ป่าไม้จังหวัดและสำนักงานจังหวัด ล่องแก่งสัมผัสธรรมชาติ เพื่อนำข้อมูลใช้ในการจัดทำแผนงานจัดตั้งกลุ่ม Incentive ของทีมงาน (ภาพประกอบรูปที่ 3) - สร้างเครือข่ายในบ้านอมชุก จัดสรรรายได้ 5 % ของยอดขายในโปรแกรมแบบวันเดียว ให้เป็นกองทุนในการจัดตั้ง “รักแม่แจ่ม” ประสานงานร่วมกับนายอำเภอแม่แจ่ม เกษตรอำเภอแม่แจ่ม หัวหน้าอุตสาหกรรมป่าไม้จังหวัดเชียงใหม่ และจัดเริ่มจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบสมาชิก - สร้างสถานที่จำหน่ายสินค้าพื้นบ้านให้ชาวบ้านอมชุก ณ ท่าเรือบ้านอมชุก

ที่มา : แม่สอดการท่องเที่ยว สาขาจังหวัดเชียงใหม่



รูปที่ 2. ผู้ว่าราชการจังหวัดเชียงใหม่ คุณพลากร สุวรรณรัตน์ และเจ้าหน้าที่ของอำเภอแม่แจ่มทำการต่องแก่งในลำน้ำแม่แจ่ม เดือนมีนาคม พ.ศ.2540 (ที่มา : แม่สอดการท่องเที่ยว สาขาจังหวัดเชียงใหม่)



รูปที่ 3 คณะเจ้าหน้าที่หน่วยงานราชการจังหวัดเชียงใหม่ร่วมกิจการต่องแพในลำน้ำแม่แจ่ม เดือนพฤศจิกายน พ.ศ.2540 (ที่มา : แม่สอดการท่องเที่ยว สาขาจังหวัดเชียงใหม่)

3.4 สภาพทั่วไปของอำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่

อำเภอแม่แจ่ม ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของจังหวัดเชียงใหม่ อยู่ห่างจากอำเภอเมืองเชียงใหม่ ประมาณ 156 กิโลเมตร

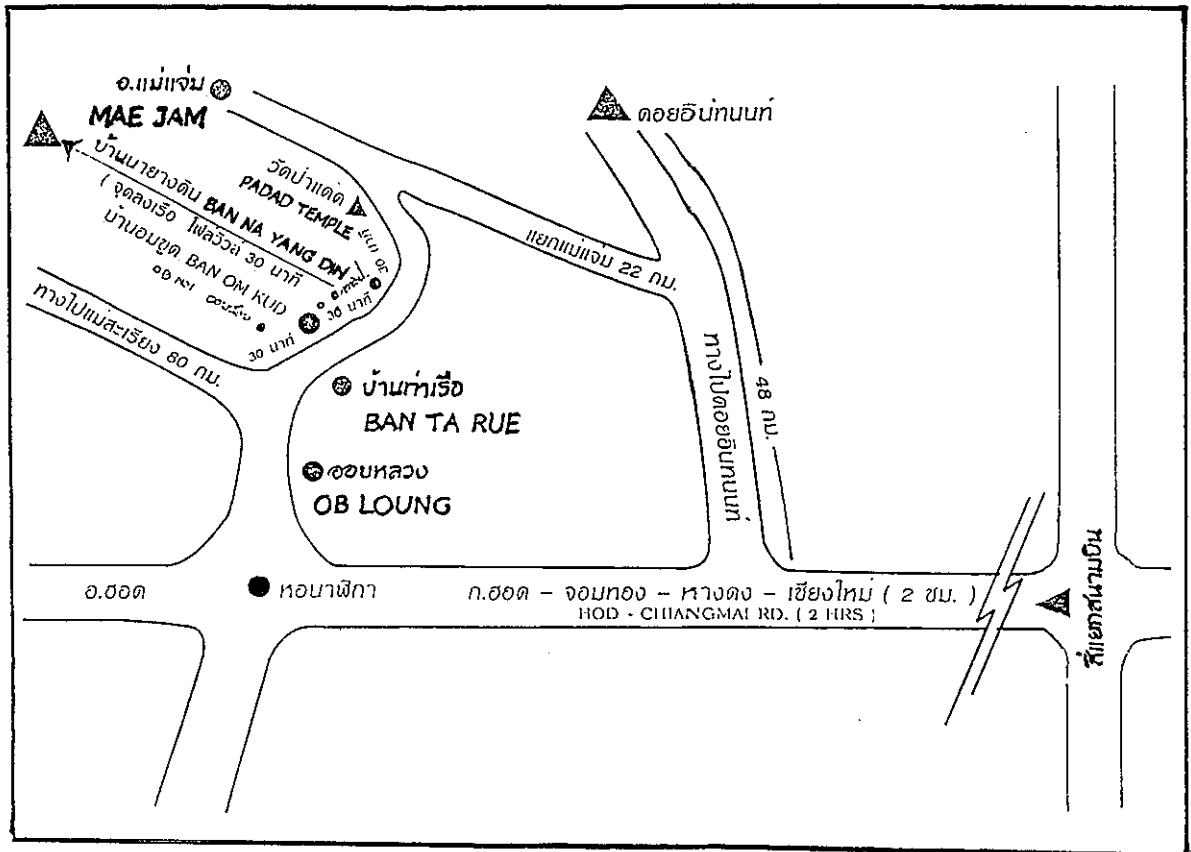
ภูมิประเทศ อำเภอแม่แจ่ม มีพื้นที่ทั้งหมดประมาณ 3,361.151 ตารางกิโลเมตร พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นป่าไม้และภูเขา (ป่าไม้เป็นป่าเบญจพรรณที่ยังคงมีความอุดมสมบูรณ์อยู่) ประมาณ 70 % ของพื้นที่ทั้งหมดประกอบด้วยเนินเขาที่สลับซับซ้อน และที่ราบบริเวณริมฝั่งของแม่น้ำแม่แจ่ม มีแม่น้ำแม่แจ่มเป็นแม่น้ำสายสำคัญ ซึ่งมีชื่อเดิมว่าแม่น้ำสลักหิน มีความยาวประมาณ 51.5 กิโลเมตร (นับรวมห้วยแม่แจ่ม) จุดเริ่มต้นอยู่ที่บ้านหนองแดง หมู่ที่ 2 ไหลผ่ากลางท้องที่อำเภอแม่แจ่มไปบรรจบกับแม่น้ำปิง ที่บ้านสบแจ่ม อำเภอจอมทอง ลำน้ำแม่แจ่มมีน้ำ 2 สายมารวมกัน สายหนึ่งมาจากแม่โถน้ำจะใสสะอาด อีกสายหนึ่งมาจากคอยอินทนนท์น้ำจะมีสีแดงเพราะไหลผ่านหน้าดินที่มีเหตุการณ์วิกฤตเกี่ยวกับความเสื่อมโทรมของสภาพป่าที่กำลังเผชิญอยู่ในหลายพื้นที่ในประเทศไทย เนื่องจากการทำลายป่าและส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศวิทยา เช่น การเกิดน้ำท่วมเฉียบพลันในฤดูฝน และแห้งแล้งอย่างมากในฤดูแล้ง ผลดังกล่าวมีความเป็นไปได้ว่าเป็นปรากฏการณ์ เอลนีโญ ที่สืบเนื่องมาจากป่าไม้ถูกทำลายมากเกินไป และเกิดกรีนเฮ้าส์เอฟเฟค (Green House Effect) นั่นเอง

ประชากร ปัจจุบันประชากรในอำเภอแม่แจ่มมีทั้งสิ้น 64,330 คน¹ กลุ่มชาวบ้านเหล่านี้ได้แก่ ชาวบ้านพื้นเมือง ชาวกะเหรี่ยง(ปากะญอ) และชาวม้ง ส่วนใหญ่มีชีพด้านการเกษตร และมีพฤติกรรมการทำไร่เลื่อนลอย ปลูกไม้ทำลายป่าเพื่อการเพาะปลูก กลุ่มชนชาวกะเหรี่ยงปากะญอที่มีอยู่ในอำเภอแม่แจ่ม จะทำมาหากินโดยการพึ่งพาอาศัยป่าและทรัพยากรธรรมชาติ การเพาะปลูกจะเน้นการปลูกข้าวเป็นหลัก การตั้งหมู่บ้านของชาวปากะญอจะมีการแบ่งเขตพื้นที่ทำกินและพื้นที่ป่าอนุรักษ์ของหมู่บ้านเพื่อรักษาต้นน้ำไว้ พื้นที่ที่เป็นหมู่บ้านของชาวปากะญอเดิมได้ถูกหน่วยราชการประกาศเป็นเขตป่าสงวนและจัดอยู่ในเขตพื้นที่ของอุทยานแห่งชาติ วัฒนธรรมของชาวปากะญอในการต้อนรับแขกก็คือแม้จะมีข้าวเพียงน้อยนิดก็จะต้องให้แขกได้รับประทานก่อน ดังนั้นเมื่อมีนักท่องเที่ยวมาเยือน ชาวเขาปากะญอจะต้อนรับทั้งหมดโดยมิได้ปฏิเสธเลย วัฒนธรรมทางสังคมของกะเหรี่ยงปากะญอเป็นสังคมแบบสามีเด็วกรรยาเด็ว มีความไว้วางใจและจริงจังต่อกันและกันมานาน แต่วิถีชีวิตปัจจุบันเกิดการเปลี่ยนแปลงไปมีหลายคนที่มีสามีหรือภรรยามากกว่าหนึ่งคน การนับถือศาสนาของชาวปากะญอแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มที่นับถือผี กับกลุ่มที่นับถือศาสนาคริสต์ ชาวปากะญอจะชอบการเลี้ยงช้างเป็นชีวิตจิตใจ แต่เดิมใช้ช้างในการลากไม้หรือบรรทุกสิ่งของเข้าในหมู่บ้าน การเปิดสัมปทานป่าไม้ทำให้มีนายทุนมาจ้างช้างลากไม้ก่อให้เกิดราย

¹ กรมการปกครอง จำนวนประชากรจังหวัดเชียงใหม่ ณ 31 ธันวาคม 2542

ได้ขึ้นมาจึงมีการหาซื้อช่างมารับจ้างเพิ่มขึ้น หลังจากที่รัฐบาลสั่งปิดป่าชาวป่ากะญอที่มีช่างอยู่ต้อง คิ่นรนด้วยการรวมตัวกันทำเป็นปางช่างเพื่อรับจ้างบริการนำเที่ยวให้กับนักท่องเที่ยว ทั้งนี้เพื่อ ความอยู่รอดของคนและช่าง ส่วนชาวม้งหรือทั่วไปเรียกว่า “แม้ว” มีถิ่นฐานเดิมอยู่ในประเทศ จีนเช่นกัน ชาวม้งมีวัฒนธรรมในเรื่องจารีต ขนบธรรมเนียมประเพณีข้อห้ามและเงื่อนไขต่างๆ ที่ คล้ายคลึงกับวัฒนธรรมจีน ชาวม้งจะมีความผูกพันทางสายเลือดแน่นแฟ้นจึงมีการสืบทอดสาย สกฤต (แซ่) ทางบิดาค่อยๆ กันชาวม้งจะให้การช่วยเหลือเกื้อกูลกันอย่างเต็มที่และจริงใจในกลุ่มผู้ที่ นับถือผีเดียวกันหรือกลุ่มญาติแซ่เดียวกัน ระบบเครือญาติของชาวม้งเป็นปัจจัยเชื่อมทางสังคมที่มี บทบาทควบคุมไม่ให้ชาวม้งประพฤตินอกกรอบของข้อกำหนดประเพณีเดิม วัฒนธรรมด้านที่อยู่ อาศัยของชาวม้ง ภายในบ้านจะมีพื้นที่สำคัญอยู่ 5 จุด คือหิ้งผี เสากลางบ้าน ประตูหน้าบ้าน เตา ไฟเล็กและเตาไฟใหญ่ ที่มีผีมาสิงสถิตย์อยู่ การต้อนรับของชาวม้ง จะต้อนรับผู้มาเยือนด้วยเหล้า หรือน้ำชา (เหล้าใช้ต้อนรับแขกใกล้ชิด แขกทั่วไปต้อนรับด้วยน้ำชา) ผู้มาเยือนก็ควรรับสิ่งให้นำมา ต้อนรับ การจัดที่พักให้แขกของชาวม้ง ส่วนมากจัดให้นอนใกล้เตาไฟเล็ก ในระหว่างที่อยู่ในหมู่ บ้านคนภายนอกไม่ควรมีเพศสัมพันธ์กันและควรระมัดระวังในการปฏิบัติตนไม่ให้เกิดความ ขัดแย้งเกี่ยวกับความเชื่อของชาวม้งด้วย

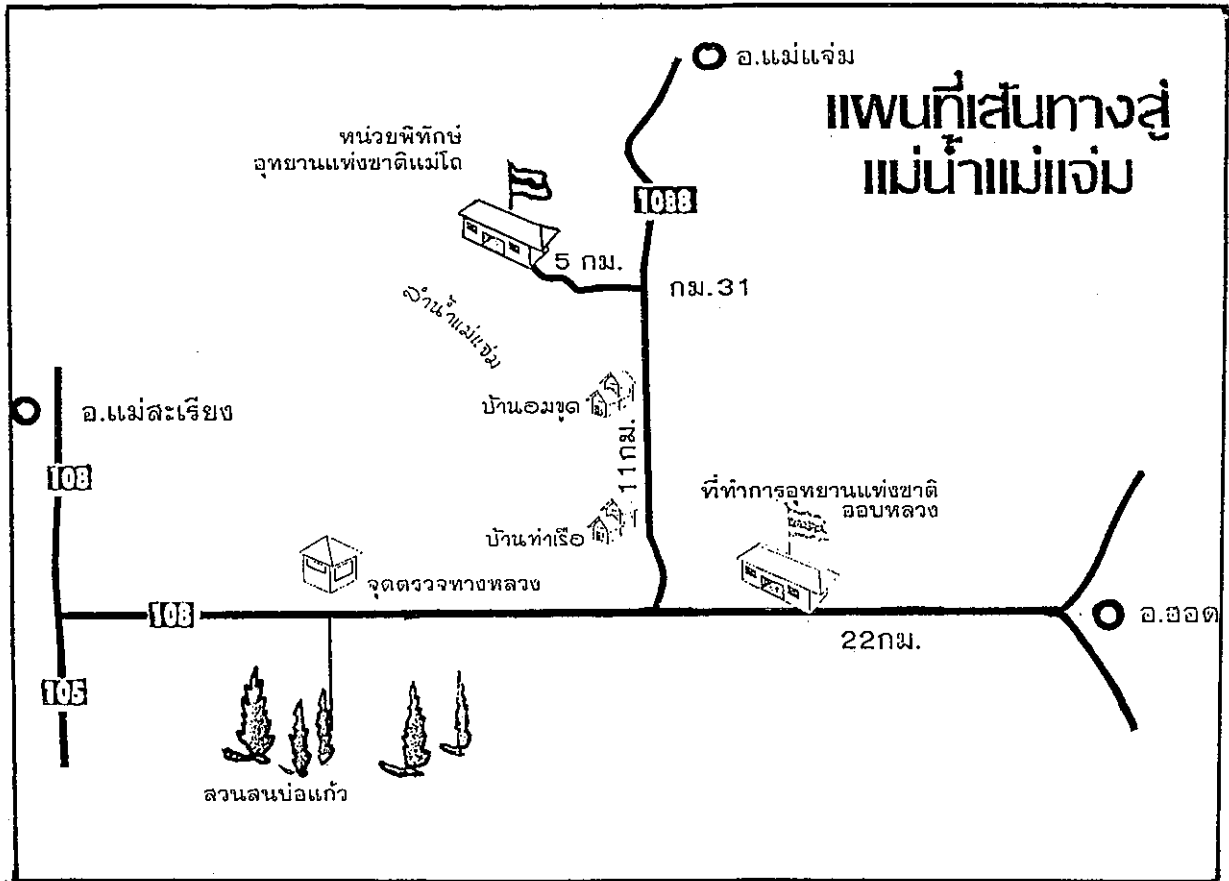
การท่องเที่ยว อำเภอแม่แจ่ม มีโบราณสถาน โบราณวัตถุและศิลปวัฒนธรรม ที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเองและมีแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นธรรมชาติอยู่เป็นจำนวนมาก มีการคมนาคมที่สะดวก สามารถเดินทางได้ตลอดปี นักท่องเที่ยวจะเดินทางเข้ามายังจังหวัดเชียงใหม่ได้ทั้งทางรถไฟ รถยนต์หรือเครื่องบิน ซึ่งมีบริการทุกเวลาสามารถเลือกเดินทางได้ตามสะดวก การเดินทางต่อเข้า อำเภอแม่แจ่มจะใช้เส้นทางหมายเลข 108 (ถนนเชียงใหม่-จอมทอง) ที่หลักกิโลเมตรที่ 57 มีเส้นทาง แยกเข้าอุทยานแห่งชาติดอยอินทนนท์ เดินทางเข้าเขตพื้นที่ของอุทยานแห่งชาติดอยอินทนนท์ จนถึงทางแยกเข้าอำเภอแม่แจ่ม เส้นทางโดยตลอดอยู่ในสภาพที่ดีคือเป็นถนนลาดยางอย่างดี (ดูรูป ที่ 4)



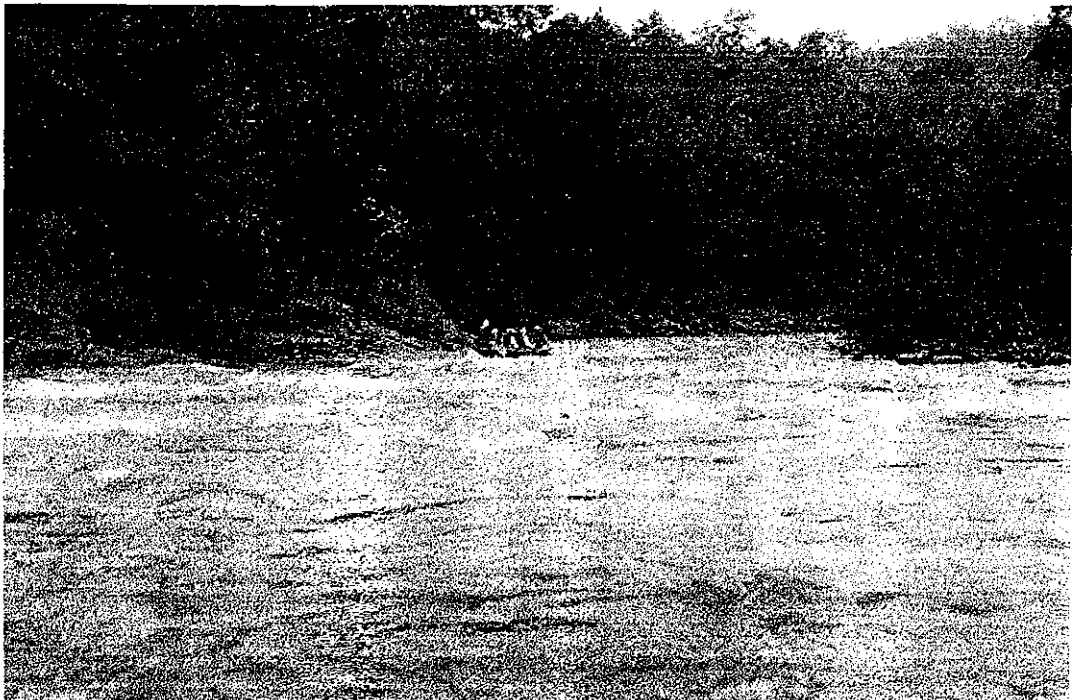
รูปที่ 4. เส้นทางเดินทางเข้าสู่อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่

(ที่มา: แม่สอดการท่องเที่ยว สาขาจังหวัดเชียงใหม่)

อำเภอแม่แจ่มมีลำน้ำแม่แจ่มหรือชื่อเรียกของคนในท้องถิ่นคือแม่น้ำสลักหินเป็นทรัพยากรในการท่องเที่ยวเดินป่าที่สำคัญ ลำน้ำแม่แจ่มหรือแม่น้ำสลักหินมีต้นกำเนิดจากยอดดอยอินทนนท์ สองข้างฝั่งลำน้ำมีธรรมชาติที่สมบูรณ์เหมาะแก่การจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวที่ชว่ล่องแพ ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ให้บริการความสนุกสนาน ตื่นเต้นเร้าใจ ที่นักท่องเที่ยวผู้ชื่นชอบการผจญภัยมีความต้องการ (รูปที่ 5 และ 6-7.)



รูปที่ 5 แผนที่เส้นทางเดินทางเข้าสู่แม่ น้ำแม่แจ่ม
(ที่มา : หนังสือ Study แหล่งท่องเที่ยว “ต๋องแก่ง” หน้า 188)



รูปที่ 6.- 7 สภาพสายน้ำในแม่น้ำแม่แจ่มในการล่องแพเรือยาง ปี พ.ศ.2541
(ที่มา : แม่สอดการท่องเที่ยว สาขาจังหวัดเชียงใหม่)

นอกจากนี้ในเขตสุขภาพลพบุรียังมีสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ที่จำเป็นต่อการให้บริการ
ด้านการท่องเที่ยว อาทิเช่น โรงแรม ร้านค้า ร้านอาหารที่ได้มาตรฐานสามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้